

LİKYA BİRLİĞİ'NİN ABD VE AB'NİN KURUMSAL YAPILARINA ETKİSİ

THE IMPACT OF THE LYCIAN LEAGUE ON THE INSTITUTIONAL STRUCTURES OF THE USA AND THE EU.

Uğur Burç YILDIZ

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5362-9783>, ugurburc.yildiz@ikc.edu.tr

Kabul Tarihi /
Accepted: 25.11.2024

İletişim /
Correspondence:
Uğur BURÇ YILDIZ

Benzerlik Oranı/
Plagiasim: %11

Makale Türü/Article
Type: Araştırma
Makalesi/ Research
Article

ÖZET

M.Ö. 167 tarihinde kurulan konfederal yapıdaki Likya Birliği'nde 23 kent devleti yer almış, Patara'daki mecliste bu kent devletlerinden en büyük altısı üçer, orta büyüklükte olanlar ikişer ve küçük olanlar bir oy hakkına sahip olmuştur. Ayrıca, Likya Birliği'nde meclis, yargıçları ve memurları seçme hakkına sahip olmasından dolayı güçlü bir kurum olarak faaliyet göstermiştir. Bu çalışmada, Likya Birliği'nin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin kurumsal yapılarına etkileri ortaya konulmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Temsilciler Meclisi'nde eyaletlerin orantısal temsiline sağlanmasında ve güçlü federal hükümetin kurulmasında, kurucu babaların, özellikle Montesquieu'nun yazdıkları kapsamında açıkça Likya Birliği'nden ilham aldıkları görülmektedir. Böylece, Likya Birliği, Amerika Birleşik Devletleri'nin kurumsal yapısına doğrudan etki etmiştir. Olağan Yasama Prosedürü'nün kurumlarından biri olan Avrupa Birliği Konseyi'nde kullanılan Nitelikli Oy Çokluğu yönteminin tarihsel öncüsünün Likya Birliği olması itibarıyla de Avrupa Birliği kurumsal yapısı açısından dolaylı bir etki ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Likya Birliği, Montesquieu, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği

ABSTRACT

Established in 167 BC, the Lycian Union, which was in the form of confederation, was composed of 23 city-states. In the assembly established in Patara, six largest city-states had three votes each, each medium-sized one had two votes and each small one had one vote. In addition, in the Lycian Union, the assembly operated as a strong institution because it had the right to elect judges and civil servants. In this study, the effects of the Lycian Union on the institutional structures of the United States and the European Union are presented. It can be seen that especially from Montesquieu's writings the founding fathers were clearly inspired by the Lycian League, for the introduction of proportional representation of the states in the United States House of Representatives and the establishment of a strong federal government. Thus, the Lycian Union directly affected the institutional structure of the United States. Since the Lycian Union is the historical pioneer of the Qualified Majority Voting method that is used in the Council of the European Union, one of the institutions of the Ordinary Legislative Procedure, there is an indirect Lycian Union impact on the European Union's institutional structure.

Keywords: Lycian Union, Montesquieu, United States of America, European Union

1. GİRİŞ

Likya Birliği M.Ö. 167 yılında Romalıların kendi garantileri altında Likyalılara bağımsızlık vermesi neticesinde kurulmuştur. Likya Birliği günümüz siyaset bilimi tanımlamasında üye ülkelerin bağımsızlıklarını kaybetmedikleri bir konfederasyondur. Ayrıca, tam da tanıma uygun olarak esas itibariyle askeri bir ittifak için oluşturulmuştur. Likya Birliği'nin Patara'daki meclisinde 23 kent devleti yer almış, bunlardan en büyük altısının üçer, orta büyüklükte olanların ikişer ve küçük olanların birer oy hakkı bulunmuştur. Yani, karar alımında nitelikli çoğunluk temel alınmıştır. Ayrıca meclis, yargıçları ve memurları seçme hakkını elinde tutmasından dolayı güçlü bir yapıda olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) anayasa yapım sürecindeki tartışmalarda tüm eyaletlerin büyüklük ve küçüklüklerine bakılmaksızın yeni kurulacak mecliste eşit olarak temsil edilmesi gerektiğine yönelik talepler karşısında James Madison, Likya Birliği'ndeki nitelikli çoğunluğu örnek göstererek yeni kurulacak mecliste eyaletlerin nüfus büyüklüklerine göre orantısal olarak temsil edilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Anayasanın onay sürecinde ise yazdıkları yazılar (Federalist Yazılar) ile Alexander Hamilton mecliste orantısal temsili ve güçlü federal hükümeti, James Madison ise güçlü federal hükümeti Likya Birliği örnekleriyle savunmuşlardır. Avrupa Birliği'nin (AB) kuruluşunda Likya Birliği'nin herhangi bir kurumsal modelinin benimsendiğine dair bir bulgu yoktur. Ancak, yasama organı olan Avrupa Birliği Konseyi'ndeki (bundan sonra Konsey) nüfusa göre belirlenen Nitelikli Oy Çokluğu (QMV) sistemi, nitelikli çoğunluk yönteminin tarihsel öncüsü Likya Birliği'nin bir benzeridir. Böylece, dolaylı bir etki doğmaktadır.

Makalenin birinci bölümünde Likyalıların ve M.Ö. 167 yılında kurulan Likya Birliği'nin tarihi anlatılmakta, Birliğin konfederal yapısı hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde Likya Birliği'nin ABD'nin anayasa yapım ve onay süreçlerine etkisi James Madison ve Alexander Hamilton'dan örnekler ile anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde, Likya Birliği'nin AB'nin yasama sürecindeki etkisine Konsey'deki QMV yöntemi çerçevesinde değinilmektedir. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

2. LİKYA BİRLİĞİ VE KONFEDERAL YAPISI

Patara'daki kazı çalışmaları 1988 yılında Prof. Dr. Fahri Işık başkanlığında başlatılmış, 2009 yılından itibaren ise Prof. Dr. Havva İşkan tarafından sürdürülmüştür. Her iki akademisyenin ve kazı ekiplerinin Patara'nın gün yüzüne çıkarılarak medeniyete kazandırılmasında muazzam katkısı vardır. Pers generali Harpagos'un Likya'yı ele geçirmesi Likya tarihinde 'Beylikler Dönemi' (M.Ö. 550 – 360) olarak adlandırılan dönemi başlatmıştır (Kolb, 2022: 37). Fahri Işık'ın vurguladığı gibi Beylikler Dönemi'nde Patara'yı, M.Ö. 516/515'te Sardes'teki Birinci Satraplığa bağlanan, M.Ö. 480'de gerçekleşen Salamis Deniz Savaşı'nda Atinalılara karşı Pers donanmasına destek gönderen, M.Ö. 469/468'deki Pamfilya'daki Eurymedon (Köprüçay) Deniz Savaşı'nda Perslere karşı Atinalı Kimon'un birliklerine destek gönderen ve Attika-Delos Birliği'ne katılan diğer Likya kentlerinden ayrı düşünmemek gerekmektedir (Işık, 2011: 18). Atina'nın M.Ö. 404'te Peleponesya Savaşları'ndaki yenilgisinin ardından Patara da diğer Likya kentleri gibi tekrar Pers egemenliğine girmiş, Likya Kralı Perikle (aslında Limyra beyi, ancak M.Ö. 370 – 360 arasındaki Büyük Satraplar Ayaklanması sırasında tüm Likya'nın kralı) Perslere karşı başlattığı bağımsızlık savaşını Maussollos'un ihanet etmesiyle kaybetmiştir (Ibid., 19). M.Ö. 361/360'ta Pers Kralı, Likya'nın yönetimini de Karya'nın Satrapı olan Maussollos'a vermiştir. Böylece, Arkaik dönemden beri yönetimi sağlayan Likya beyleri/aristokratları ortadan kalkmıştır. Likya kentleri de Yunan kent devletleri (polis) şekline bürünmüştür (Schuler, 2022: 44).

Büyük İskender, Pers seferine giderken Likya kentleri barışçıl bir şekilde teslim olmuştur. Büyük İskender'in ölümünden sonra Likya kentleri M.Ö. 281'de Mısır'daki Ptolemaios Krallığı'nın, M.Ö. 197'de ise Seleukos İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. M.Ö. 190'daki Magnesia Savaşı'nda Romalılar, Seleukosları yenince Likya kentleri bu defa Romalıların hakimiyetine girmiştir. Romalılar savaşta Seleukoslara yardım eden Likyalıları

M.Ö. 188’de imzalanan Apameia Antlaşması ile Rodosluların egemenliği altına sokmuşlardır. Ancak, özellikle ağır vergi yükünden dolayı Likyalılar ile Rodoslular arasında diplomatik anlaşmazlıklar ve askeri çatışmalar meydana gelmiştir. Bu huzursuz süreç, nihayet M.Ö. 167’de Roma’nın kendi garantisi altında Likya’ya bağımsızlık vermesiyle sonuçlanmıştır. Bunun ardından Likya kentleri konfederasyonlarını oluşturarak Likya Birliği’ni kurmuşlardır. Aslında Batı Anadolu’da antik çağda çeşitli kent birliklerinin olduğu bilinmektedir. Bunlara örnek olarak Karya’daki Khrysaoreis, Troas Birliği ve İyonya Birliği gösterilebilir. Ancak, söz konusu örnekler dini niteliktedirler ve daha çok kült merkezleri ve festivallere odaklıdır. Likya Birliği’nin bunlardan farklı olmasının nedeni askeri ittifak amacıyla oluşturulmuş olan siyasal bir birlik olmasıdır. Likya Birliği’nin bir ordusu ve Patara’da bir meclisi bulunmaktaydı. Birliğe katılan kent devletlerinin hakları ve yükümlülükleri büyüklük oranlarına göre belirlenmiştir. En büyük altı şehrin üçer oy hakkı bulunmaktaydı, ancak bunların yükümlülükleri daha fazlaydı ve bu çerçevede Birliğe daha çok para ve asker temin etmek mecburiyetindeydiler (Ibid., 45-58).

M.Ö. 167’den sonraki Roma garantisindeki bağımsızlık dönemi barış ve huzurun hakim olduğu bir dönem olmuş, bu dönemde tiyatro, agora, Birlik meclis binası ve gymnasium gibi kamu yapıları oluşturulmuştur. Böylece Patara, Roma için Doğu Akdeniz’deki önemli limanlardan biri haline gelmiştir (İşkan, 2021: 16). Roma’nın Asia eyaletinde Roma vatandaşlarına karşı büyük bir kıyımaya başlayan Pontus Kralı VI. Mithridates’e (Krallık dönemi: M.Ö. 120 – 63)¹ karşı Likya Birliği, Romalıların yanında yer almış, hatta Birliğe ait bir filo Kos Adası civarında VI. Mithradates’in ordusuna karşı savaşmıştır. Bağlılığından dolayı Likyalılar, Roma tarafından ‘Roma halkının dostları’ listesine dahil edilmiştir. Likya Birliği, Julius Caesar ve Pompeius arasındaki iç savaşta Caesar tarafında yer almış ve böylece Caesar’ın takdirini kazanmıştır (Schuler, 54). M.Ö. 44’te Caesar’ı öldüren Brutus ve Cassius, Caesar tarafında olanları yok etmek için Doğu’da savaşa başlamışlar, Likya üzerine de yürüyerek Birliğin güçlü askeri direnişini kırarak Ksantos kentini yıkmışlar ve Likyalılardan gemiler ve önemli miktarda para almışlardır (Ibid., 55). M.Ö. 42’deki Filippi Muharebesi’nde Brutus ve Cassius’un, Octavianus ve Marcus Antonius’a bağlı orduya yenilmesi sonrası Likyalılar, muzafferin yanında yer almışlardır. Roma İmparatoru Claudius (İmparatorluk dönemi: M.S. 41 – 54), Roma eyaletleri arasında son derece özerk bir durumda yer alan Likya Birliği’nden rahatsızlık duymuş ve bunu sona erdirmek amacıyla Likya’daki iç karışıklıklarda öldürülen Romalıları bahane ederek M.S. 43’te Likya Birliği’ni Likya Eyaleti’ne çevirmiştir. Ancak, Likya Birliği bağımsızlığını sadece kağıt üzerinde kaybetmiştir, yeni Likya Eyaleti konfederal kurumlarını devam ettirmiştir (Ibid., 55-57). Roma İmparatoru Vespasianus (İmparatorluk dönemi: M.S. 69 – 79) Likya ve Pamfilya eyaletlerini birleştirmiş ve Patara bu birleşik eyaletin başkenti olmuştur. M.S. 131’de Patara ünlü bir konuğu, Roma İmparatoru Hadrianus’u ağırlama şerefine nail olmuştur. M.S. 141/142’de ve M.S. 240’ta yaşanan depremlerde Likya kentleri büyük zarar görmüştür (İşkan, 19-21).

Büyük Konstantin döneminde (M.S. 312 – 337) Likya, Pamfilya’dan ayrılmıştır. II. Theodosios döneminde (M.S. 408 – 450) ise başkent Aziz Nikolaos’un (M.S. 270 – 343) yani

¹ Romalılardan nefret eden Kral VI. Mithradates’in hayatı ve savaşları için bkz., Major, 2013. M.Ö. 88 yılının bahar ayında veya yaz ayında Efes’teki Romalıları ve İtalyan kökenlilere yapılan ve her yaştan 80.000 kişinin katledildiği ‘Efes Akşamı’ olarak isimlendirilmiş katliam VI. Mithradates’in Roma nefretinin doruk noktasıdır (Tekin, 2008: 154). VI. Mithradates’in katliamına ‘Ephesus Akşamı’ ismini veren Fransız işgalcilerin Sicilyalılar tarafından öldürüldüğü Sicilya Akşamı’ndan (1282) hareketle Fransız arkeolog ve tarihçi Théodore Reinach’tır (1860 – 1928) (Major, 435). Reinach’ın çalışması için ayrıca bkz., Reinach, 2001.

Noel Baba'nın piskoposluk yaptığı ve mezarının bulunduğu Myra'ya geçmiştir. Patara Piskoposu I. Eudemos M.S. 325 yılındaki Hz. İsa'nın Tanrı olarak onaylandığı İznik Konsili'ne ve yine Patara Piskoposu II. Eudemos ise Ariusçuluğun tekrar reddedilerek Teslis temelli İznik Konsili kararlarının onaylandığı M.S. 381 yılındaki Konstantinopolis Konsili'ne Likya'yı temsilen katılmışlardır. Orta Çağ'ın erken dönemlerine kilise yoğunluğundan da anlaşıldığı üzere Patara'da Hıristiyanlık kuvvetli bir şekilde yaşanmıştır. Bunda, M.S. 57 yılında Pavlus'un Patara'yı ziyaret etmesinin de etkisi büyüktür. M.S. 541 yılındaki veba salgını Patara'nın nüfus sayısına ve ekonomisine darbe indirmiş, M.S. 7. ve 8. yüzyıllardaki Arap akınları nedeniyle Patara halkı Likya'nın dağlık bölgelerine kaçmıştır. M.S. 10. yüzyılda Patara hala Bizans için bir deniz üssü görevi görmektedir, ancak M.S. 12. yüzyılda Patara iyice küçülerek artık bir liman köyüne dönüşmüştür (Işık, 22-23). Türkmenler 1204 yılında Patara dahil tüm Likya'yı fethetmişlerdir. M.S. 13. ve 15. yüzyıllar arasında Patara, Ksanthos Irmağı'nın sürüklediği kumlarla örtülerek ölü bir kent haline gelmiştir. Kadim kent hakkında edinilen son bilgi, Fatih Sultan Mehmet'in isteği üzerine oğlu Cem Sultan'ın Rodoslular ile görüşme yapmak için M.S. 1478 tarihinde Patara'ya gelişidir (Ibid., 24).

3. ABD ANAYASASI'NA ETKİSİ

Likya Birliği'nin konfederal yapısı, ABD'nin kurucu babalarından olan James Madison (1751 – 1836) tarafından ABD'nin anayasa yapım süreci tartışmalarında ve Madison ile Alexander Hamilton (1755/1757 – 1804) tarafından anayasanın onay sürecinde Likya ismi vurgulanarak model alınmıştır. Madison ve Hamilton ilhamlarını Aydınlanma Dönemi filozoflarından Montesquieu'nun (1689 – 1755) kuvvetler ayrımını savunduğu (yasama, yürütme ve yargı) ünlü eseri 'Kanunların Ruhu'ndan (1750) almışlardır. Zira, Montesquieu'nun Likya Birliği'ni en iyi model olarak göstermesine doğrudan atıf yapmışlardır. Montesquieu, Kanunların Ruhu'nda federal devletin aynı nitelikteki devletlerden, özellikle de cumhuriyetçi devletlerden kurulu olması gerektiğini vurguladığı alt bölümden sonra "Federal Cumhuriyette Aranılan Başka Koşullar" alt bölümünde federal cumhuriyet için en iyi örneğin Likya Birliği olduğunu söylemektedir (Montesquieu, 2015: 132-133):

"KONU II: Federal devlet aynı nitelikteki devletlerden, özellikle cumhuriyetçi devletlerden oluşmalıdır.

Kenan bölgesinde kurulan devletler, konfederasyon halinde birleşmemiş küçük monarşiler oldukları ve ortaklaşa bir savunmaya girişmedikleri için yıkıldılar. Çünkü Konfederasyon olarak birleşmek küçük monarşilerin doğasında yoktur.

Almanya'nın federal cumhuriyeti özgür kentlerden ve her biri prenslere bağlı küçük devletlerden meydana gelmektedir. Deneyim gösteriyor ki bu devlet, Hollanda ve İsviçre federal cumhuriyetlerinden daha kusurluydu.

Monarşinin ruhu savaş ve genişlemedir, cumhuriyetlerin ruhu ise barış ve ılımlılıktır. Bu iki hükümetin bir federal cumhuriyet halinde birleşmesi ancak zorlama ile olabilir.

Bu yüzden Roma tarihinde görüyoruz ki Veiesliler kendilerine bir kral seçtiklerinde Toskana'nın tüm küçük cumhuriyetleri onları terk etmiştir. Makedonya kralları Amphictyon'lar arasında kendilerine bir yer edindiğinde Yunanistan'da her şey yıkılmıştır.

Prenslerden ve özgür şehirlerden oluşan Almanya federal cumhuriyeti hala yaşamaktadır, çünkü onun başında bir açıdan monark olan ve bir açıdan da Birliğin memuru olan bir lider vardır.

KONU III: Federal cumhuriyette aranılan başka koşullar.

Hollanda cumhuriyetinde bir eyalet diğerlerinin rızasını almadan bir ittifak kuramaz. Bu kanun, federal cumhuriyette iyidir ve hatta gereklidir.

Böyle bir şey Alman anayasasında yoktur; şayet olsaydı, üyelerinin birinin tedbirsizliğinden, tutkusundan ya da cimriliğinden doğacak ve bütün üyeleri zarara sokacak

felaketleri önleyebilirdi. Bir siyasi konfederasyon ile birleşmiş bir cumhuriyet her şeyini ona vermiş demektir ve verecek başka bir şeyi de yoktur.

Birleşen devletlerin aynı büyüklükte ve eşit güce sahip olması olasılık dışıdır. Likyalıların cumhuriyeti 23 kentten birleşiminden oluşmuştur. Ortak konseyde büyük olanların üç, orta büyüklükte olanların iki ve küçük olanların bir oyu vardı. Hollanda cumhuriyeti yedi eyaletten oluşmaktadır ve büyük veya küçük olmalarına bakılmaksızın hepsinin bir oyu vardır.

Likya kentleri oy oranlarına göre vergi verirlerdi. Hollanda eyaletlerinin bu orantıya uymaları mümkün değildir, her biri kendi gücüne göre vergisini vermektedir.

Likya'da kentlerin yargıçları ve memurları sözünü ettiğimiz orantıya göre ortak konsey tarafından seçilirlerdi. Hollanda cumhuriyetinde ise bunlar ortak konsey tarafından değil, her bir kent tarafından seçilirler. Eğer iyi bir federal cumhuriyet modeli önerilmesi istenseydi, ben Likya cumhuriyetini seçerdim.”

Montesquieu'nun Likya Birliği hakkındaki bilgileri esas olarak antik çağın en önemli eserlerinden biri sayılan Strabon'un (M.Ö. 64 – M.S. 24) 17 ciltlik 'Coğrafya' adlı kitabından alıntıdır. 12., 13. ve 14. ciltlerde Anadolu anlatılmaktadır. Amasyalı coğrafyacı Strabon, Likya Birliği'nin yapısı hakkında şu bilgileri vermektedir (Strabon, 2015: 245-246):

“Pamfilya'lılar, İtalya'ya kadar deniz egemenliğini kazanmayı başardılar fakat Likyalılar öyle uygar ve nezih bir şekilde yaşamlarını sürdürdüler ki, şimdiye kadar hiç utanç verici kazanç istekleri olmadı ve atadan kalma Likya Birliği'nin nüfus alanı içinde kaldılar.

Oy hakkını paylaşan 23 kent vardır. Hangi kenti uygun gördüklerini seçtikten sonra, her kentten temsilciler birleşerek orada genel bir kongrede toplanırlardı. Kentlerin en büyüklerinin üç, orta büyüklükte olanların iki ve geriye kalanların da bir oy hakkı vardı. Keza bunlar aynı oranda yardımlaşmalar ve komünyonlara ödemeler yaparlardı. Artemidoros, en büyük altısının Ksanthos, Patara, Pinara, Olympos, Myra ve Tlos olduğunu söylüyor. Bunların sonuncusu Kibyra'ya geçit veren boğazın yanındadır. Kongrede, onlar önce bir 'Lykiarkes' [meclisin ve Likya Birliği'nin başkanı] ve sonra birliğin diğer memurlarını seçerlerdi ve gene burada genel adalet kurulu oluşturulurdu. Daha sonraki zamanlarda savaş, barış ve antlaşmalar da bu kurulda görüşülürdü fakat şimdi bu sorunları, Romalıların egemenliğine geçeli beri doğal olarak görüşmüyorlar; ancak, Romalılar izin verdikçe ya da onların yararı söz konusu olunca, ayrıcalıklı olarak görüşebiliyorlar. Yargıçlar ve yüksek memurlar kentler tarafından aynı oranda seçilirlerdi. Böyle iyi bir yönetimle yaşadıklarından, Romalıların egemenliğinde dahi bağımsız kalabilmişlerdir.”

Sonuç olarak Likya Birliği'nin konfederal² idari yapısında kent devletlerinin Birlik meclisinde büyüklüklerine göre orantısal temsili söz konusu olmuştur. Yargıçları ve memurları seçme hakkına sahip olmasından dolayı Patara'daki meclisin de güçlü bir kurum olduğu görülmektedir. Bunun yanında, Likya Birliği, antik çağa atıf yapılarak örnek gösterilen Atina demokrasisinden çok daha demokratiktir. Birincisi, Atina'daki doğrudan demokraside yaklaşık 300.000 nüfusun 75.000'ini oluşturan kadınların oy hakkı bulunmamaktaydı; ancak, Likya Birliği'nde kadınlar aynı erkekler gibi oy kullanabiliyordu. Hatta, kadınlar, Likya Birliği'nin meclisine başkan veya üye olabiliyorlardı (Sevinç, 2005). Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin 20. yüzyıla ait bir olgu olduğu düşünülürse Likya'da kadınlara bu hakların verilmesi bu toplumun çoğulcu demokratik karakterini ve yaşamını ortaya koymaktadır. İkincisi, Likya Birliği'nin meclisinin başkanı ancak bir yıllığına seçilebiliyordu

² Günümüz siyaset bilimi tanımlamasında Likya Birliği federasyon değil, bir konfederasyondur. Konfederasyonlarda devletler bağımsızlıklarını yitirmezler ve bunlar daha çok ortak savunma amacıyla bir araya gelmişlerdir. ABD örneğinde olduğu gibi federasyon ile bir araya gelen devletler ise bağımsızlıklarını tamamen yitirmektedirler.

ve aynı kent devletinden olan başkan ikinci defa seçilemezdi. Atina'nın idari yapısında ise böyle bir kısıtlama mevcut değildir (Ibid.).

Likya kent devletlerinin Birlik meclisinde büyüklüklerine göre orantısal temsili ve meclisin yargıçları ve memurları atama yetkisine sahip güçlü bir kurum olması ABD'nin anayasa yapım sürecinde örnek alınmıştır. ABD anayasasının yapımı için Anayasa Konvansiyonu (Kurucu Meclis) 25 Mayıs 1787 tarihinde Philadelphia'daki Bağımsızlık Salonu'nda toplanmıştır. İçişlerine karışılmasını istemeyen Rhode Island dışındaki 12 eyalet Konvansiyona delege göndermiştir. Konvansiyona George Washington başkanlık yaparken Alexander Hamilton New York'u, konuşmaları ve uzlaştırma çabaları ile 'Anayasanın Babası' unvanı verilen James Madison ise Virginia'yı temsil etmiştir. Nüfusu az olan eyaletlerin ve nüfusu fazla olan eyaletlerin delegelerinin kurulacak mecliste sayısal temsil konusunda yaptıkları tartışmalar Konvansiyona damga vurmuştur. Büyük eyaletler meclise ulusal meclise daha çok temsilci (milletvekili) gönderebilmelerini içeren 'Virginia Planı'nı, küçük eyaletler ise tüm eyaletlerin aynı sayıda temsilci göndermesini içeren 'New Jersey Planı'nı savunmuşlardır (U.S. Embassy and Consulates in Turkey, 2004: 10-13). Tartışmalar sırasında Connecticut delegesi Oliver Ellsworth, New Jersey Planı'na destek vererek sitemli bir şekilde şöyle demiştir: "Seslerin eşitliğinin temel prensip olmadığı bir konfederasyon hiç var mı veya var olmuş mudur?" (Yale Law School, t.y; Americus, 1862: 14; Elliot, 1836: 468). Virginia Planı'nı destekleyen Madison bu siteme Likya Birliği cevabını şu şekilde vermiştir (Yates, 1839: 210; Elliot, 1830: 120):

"Son konuşan beyefendinin takdire şayan ve yakın muhakemesine rağmen önceki sözlerimin sağlam temellere dayanmadığına henüz ikna olmadım. Argümanlarından birini inşa etmiş olduğu gerçek konusunda yanıldığımı anlıyorum. Oy eşitliğinin tüm konfederasyonların temelini oluşturan ilke olduğunu varsayıyor; ünlü Montesquieu tarafından haklı olarak alkışlanan Likya'nunki ise farklıydı."

Konvansiyon'daki tartışmalar neticesinde Connecticut eyaletinden gelen delegelerin uzlaşma önerisiyle Temsilciler Meclisi'nde eyaletlerin nüfus oranlarına göre temsili, Senato'da ise her eyaletten her birinin birer oy hakkı olmak üzere iki senatörün temsili için karar alınmıştır. Bu çözüme 'Büyük Uzlaşma' veya 'Connecticut Uzlaşması' adı verilmiştir (U.S. Embassy and Consulates in Turkey, 13). Buna göre, Temsilciler Meclisi'ndeki orantısal temsil için Anayasa'ya eklenen madde şu şekildedir (ABD Anayasası, Madde 1, Bölüm 2):

"Temsilci sayısı her 30 bin kişiye 1 temsilciden fazla olmayacak, fakat her eyaletin en az 1 temsilcisi bulunacaktır; ve böyle bir sayım yapılmaya kadar, New Hampshire eyaleti 3, Massachusetts 8, Rhode Island ve Providence Plantations 1, Connecticut 5, New York 6, New Jersey 4, Pennsylvania 8, Delaware 1, Maryland 6, Virginia 10, Kuzey Carolina 5, Güney Carolina 5 ve Georgia 3 temsilci seçme hakkına sahip olacaktır."

ABD Anayasası, Anayasa Konvansiyonu tarafından 17 Eylül 1787 tarihinde kabul edilmiş ve ardından eyaletlerin meclisleri tarafından da kabul edilerek 4 Mart 1789 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Eyaletlerdeki onay sürecinde 13 eyaletin 9'unun olumlu yönde oy kullanması gerekmektedir. En önemli sorunlardan biri New York eyalet meclisinde Anayasa'nın onaylanmama ihtimali olmuştur. New Yorkluların ve meclisteki temsilcilerinin ikna edilmesi amacıyla Alexander Hamilton, James Madison ve John Jay tarafından kaleme alınan yeni Anayasa'nın destekçisi 85 makale *Independent Journal*, *The New York Packet* ve *Daily Advertiser* adlı New York gazetelerinde yayınlanmıştır (Şirin ve Orcan, 2021: 13). Bu makalelere 'Federalist Yazılar' adı verilmiştir. Aydınlanma filozoflarının düşüncelerine bolca atıfların yapıldığı Federalist Yazılar'ı hukuk tarihçisi Richard B. Morris "emsalsiz bir Anayasa şerhidir ve Amerikalı yazarlarca kaleme alınan siyaset bilimi eserleri içinde gerek kapsam gerekse derinlik itibarıyla eşi ve benzeri olmayan bir klasik," olarak tanımlamaktadır (Morris, 1987: 309, aktaran Şirin ve Orcan, 2021: 13).

Hamilton tarafından yazılan "İç Karışıklıklara ve İsyanlara Karşı Bir Koruyucu Olarak Birliğin Yararları" adlı 9. makalede Likya Birliği örneği verilerek eyaletlerin Temsilciler Meclisi'ndeki temsili için öngörülen orantısal temsil ve yargı mensuplarını ve memurları

atayabilen güçlü federal hükümet modeli savunulmuştur. Bu çerçevede, 9. maddede Hamilton öncelikle güçlü bir birliğin barış ve özgürlüğün teminatı ve iç karışıklıklar ile isyanlara karşı en önemli koruyucu unsur olduğunu, Yunanistan ve İtalya'daki küçük cumhuriyetlerin başlarına gelen felaketleri örnek göstererek vurgulamaktadır. Hamilton, bu cumhuriyetlerin çekişmeler nedeniyle hep çalkantı içinde yaşadıklarını ve sürekli meydana gelen devrimler neticesinde tiranlık ve anarşi aşırılıkları arasında sallandıklarını altını çizmektedir. Ardından, Hamilton, anti-federalistlerin tarihsel olarak bakıldığında her eyalet ortak meclislerde eşit olarak temsil edilmiştir şeklindeki tezini eleştirmekte ve orantısız temsili savunmaktadır (Hamilton, Madison ve Jay, 2021: 90, 94). Makalesinin sonunda Hamilton her iki konudaki argümanlarını Likya Birliği örneği ile şu şekilde desteklemektedir (Ibid., 95):

“23 şehir ya da cumhuriyetten oluşan Likya federasyonundaki Ortak Konsey’de en büyük şehir veya cumhuriyetler üç oya, orta düzeydekiler iki oya, en küçükler bir oya sahiptir. Şehirlerdeki yargıç ve memurların tümünü Ortak Konsey atamaktaydı. Bu iş, kesinlikle iç yönetime dair en hassas müdahale türüydü, çünkü bir yapıda yerel ortağa ait olması gereken en önemli yetki, kendi memurlarını atama yetkisi gibi görünüyordu. Gelgelelim Montesquieu, bu birlikten bahsederken “mükemmel bir konfedere cumhuriyet örneği vermem gerekirse, Likya’yı örnek veririm” demiştir. Dolayısıyla önerilen ve üzerinde ısrar edilen söz konusu ayırımı, bu aydın yurttaş tarafından benimsenmediği görülüyor. Bizim de varmamız gereken sonuç, bu iddiaların hatalı bir teorinin ürünleri olduklarıdır.”

Yine Hamilton’ın yazdığı “Aynı Konudan Aynı İlkeyle İlişkili Olarak Devam” isimli 16. maddede ise yine güçlü bir merkezi hükümetin sadece eyaletler için değil eyaletlerdeki vatandaşlar için de yasa yapması gerektiğinin önemi belirtilmekte, özellikle ortak ordu ve ortak adalet mahkemeleri yoluyla eyaletlerdeki vatandaşların yaşamlarına olumlu bir şekilde dokunulabileceği ifade edilmektedir. Hamilton yasaların eyaletlerin yanı sıra vatandaşlar için de yapılması konusunda şöyle demektedir (Ibid., 136):

“Eyaletlere ya da toplulukların politik varlıklarına dönük yasa yapma ilkesinin yol açtığı ve bizim verdiğimiz örneklerle de deneyimlediğimiz sonuçlar – bu türdün hükümetlerde bu ilkenin yaygınlığı bilmemekle beraber – konfedere yönetim biçimini benimsemiş diğer hükümetlerin başına gelenlerle de doğrulanıyor. Bunun doğruluğunu araştırmak ayrı ve özel bir inceleme yapmayı gerektiriyor. Burada ben, kendimi, tarihin Antik Çağ’dan bize sunduğu konfederasyonlardan olan Likya ve Akha Birliklerinden kalan kalıntılara göre bu konfederasyonların kendilerini bu hatalı ilkenin prangalarından tamamıyla kurtardıklarını ve bu nedenle de politika yazarlarının büyük çoğunluğunun övgülerini aldıklarını belirtmekle sınırlayacağım.

Üstüne basa basa ve haklı olarak söylenebilir ki bu tartışmalı ilke, anarşinin kaynağıdır: Birliğin üyelerinin yaptıkları hatalar bu ilkenin doğal ve kaçınılmaz sonuçlarıdır ve bu hatalar meydana geldiğinde uygulanabilir olan mevcut yegane çözüm iç savaştır.”

Madison tarafından yazılan 45. maddede “Birliğin Yetkilerinin Eyalet Hükümetleri İçin Yaratacağı Sözde Tehlikeler” başlığını taşımaktadır. Madison burada Likya Birliği meclisinin gücünün düzeyine ve türüne atıf yaparak yeni ABD Anayasası tarafından oluşturulan federal hükümetin ondan da güçlü olduğunu ifade etmektedir. Yani, burada yine güçlü hükümet arzusu vurgulanmaktadır (Ibid., 332-333):

“Konvansiyon’un tasarısının karşıtları, öncelikle federal hükümetin amaçları için mutlaka verilmesi gereken yetki düzeyini düşünmek yerine, zamanlarını eyalet hükümetlerine verilmesi önerilen yetki düzeyinin olası sonuçlarını tartışarak harcıyorlar. Fakat Birlik Amerikan halkını dış tehlikelere, eyaletler arasında çıkacak çekişme ve savaşlara, özgürlüğe düşman şiddet eğilimli baskıcı hiziplere, çıktıkları kaynağı gittikçe zehirleyen askeri örgütlenmeye karşı güvence altına almak için mutlaka gerekliyse, yani kısaca Birlik Amerikan halkının mutluluğunu sağlamak için mutlaka gerekliyse, Birliğin amaçlarına ulaşması için olmazsa olmaz yetkilerine yalnızca tekil eyaletlerin önemini azaltıyor diye itiraz etmek saçmalık değil midir? Binlerce insanın yüce kanlarını döktüğü ve milyonların tüm emeklerinin karşılığı olan mülklerini harcamak zorunda kaldıkları Amerikan Konfederasyonu’nu kuran

yüce Amerikan Devrimi, Amerikan halkı barışın, özgürlüğün ve güvenliğin tadını çıkarсын diye değil de tekil eyaletlerin hükümetleri ve mahalli yönetimler bazı süslü yetkilerini korusunlar ve onurlarını ve egemenlik isteklerini tatmin etsinler diye mi gerçekleştirildi yani? Hepimiz eski dünyaya hakim olan o çirkin öğretiyi, kralların halk için değil halkların kral için yaratıldığı düşüncesini duymuşuzdur. Bu doktrini yeni dünyada başka bir biçimde yeniden mi canlandıracağız? Halkın mutluluğunu politik kurumların istekleri için feda mı edeceğiz? ...

Bu yazılar boyunca federal hükümetin işlemlerinin eyalet hükümetleri için zarar verici olmayacağını kanıtlayan pek çok farklı sav savunuldu. Bu konu hakkında ne kadar fazla düşünürsem, aradaki dengenin bozulması durumunda bu dengenin eyalet hükümetlerinin değil federal hükümetin aleyhine bozulacağına o kadar ikna oluyorum.

Konfederasyonların eski ve modern örneklerinin hepsinde gördüğümüz üzere üyeler, sürekli olarak genel hükümetten, artık saldırılara karşı kendisini koruyamayacağı noktaya gelene kadar bazı yetkiler çalmaya çalışma eğilimindedirler. Gerçi bu örneklerin çoğunda sistem şu anda incelediğimiz sistemden çok farklıdır ve üyelerin müdahaleleri çoğu zaman federal hükümetin kaderini belirleyebilmiştir; ama önerilen Anayasa'da da eyaletler aktif egemenliklerinin çok büyük bir bölümünü muhafaza edeceklerinden, bunlardan gelebilecek müdahaleler kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Akhalar Birliği'nde de federal hükümet muhtemelen Konvansiyon'un tasarladığı hükümete çok benzer düzeyde ve türde yetkilere sahipti. Likya Konfederasyonu, en azından ilke ve biçiminin bize aktarıldığı kadarıyla, bizimle daha da büyük benzerlikler taşımaktadır. Ancak tarih bize bunlardan hiçbirinin tek bir birleşik hükümete doğru çözülmediğini ve hatta çözülmeye yönelmediğini gösteriyor. Tam tersine, bunlardan birinin sonu, federal iktidarın alt iktidarlar arasındaki çekişmeleri ve sonunda ayrılmayı engellemedeki acizliği sonucu gelmiştir. Bu örneklerle dikkatimizi vermemiz gerekli, çünkü bu örneklerde bütünü oluşturan üyeler üzerindeki dış baskılar, ki bu baskılar bütünü oluşturan parçaları birbirlerine iterler, bizim durumumuza göre çok daha fazlaydı. Dolayısıyla, eyaletleri ve federal hükümeti birbirine bağlayan bağlar bizde bu örneklerle kıyasla çok daha kuvvetli olmalıdır.”

4. AB'DE KARAR ALIMINA ETKİSİ

Likya Birliği'nin konfederasyonunun sadece ABD Anayasasına değil, AB'nin yasama sürecinde yer alan Konsey'deki ülkelerin nüfusuna göre oy ağırlığına sahip olduğu QMV yöntemine de ilham kaynağı olduğu da söylenebilir. Ancak, Likya Birliği'nin bu etkisi dolaylıdır, çünkü Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kuruluşlarında kurucu babaların veya belgelerin Likya Birliği'nden doğrudan söz ettiği söylenemez. Buna rağmen, nitelikli çoğunluk yönteminin öncüsünün Likya Birliği olması tabii ki de dolaylı bir etki yaratmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız federalist Jean Monnet'in çabaları ile Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg ve Belçika arasında 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile kurulan AKÇT'nin Yüksek Otoritesi (*High Authority*) tarihteki gerçek anlamdaki ilk uluslararası kurumdur. Çünkü, Yüksek Otorite, tüm üyeleri bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahip olmuştur. Kömür ve çelik alanındaki gümrük vergisiz ve kotasız ticaretin yararını gören üye ülkeler, 1955 yılında Sicilya'nın Messina kentinde yaptıkları toplantıda serbest ticareti ekonominin diğer alanlarına da yayma kararı almışlardır. Yapılan çalışmalar neticesinde AKÇT'nin altı üyesi 25 Mart 1957 tarihinde Roma Antlaşması'nı imzalayarak AET'yi kurmuşlardır. AET ismi 1 Kasım 1993 tarihinde Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle AB'ye dönüşmüştür. 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB'nin kurumlarının oluşumlarının ve görevlerinin belirlendiği son antlaşmadır.

Konsey, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu ile beraber AB'nin Olağan Yasama Prosedürü'nde (*Ordinary Legislative Procedure*) yer alan kurumlarından biridir. Olağan Yasama Prosedürü'nde Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan yasa tasarılarının hem Avrupa Parlamentosu hem de Konsey tarafından onaylanması gerekmektedir. Konsey, yasa tasarısının konusuna göre üye ülkelerin ilgili bakanlarının katılımıyla toplanmaktadır. Örneğin, tarım konusunda bir yasa tasarısı ele alınacaksa üye ülkelerin tarım bakanları bir

araya gelmektedir. Konsey’de başlıca oylama yöntemi QMV’dir ve yasaların yaklaşık yüzde 80’i bu yöntem ile yapılmaktadır.

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması’nda Avrupa Komisyonu’ndan gelen tasarıların Konsey’de kabul edilebilmesi için 12 oya ulaşma zorunluluğu getirilmiş, nüfusu fazla olan Fransa, Almanya ve İtalya’ya dörder, Belçika ve Hollanda’ya ikişer ve nüfusu en az olan Lüksemburg’a bir oy hakkı tanınmıştır. Yaşanan genişlemeler nedeniyle çeşitli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen QMV yönteminde nüfusu fazla olan ülkelerin oy ağırlığı her zaman daha fazla olmuştur. Konsey’de günümüzde, örneğin, Almanya (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 18,5’i) Fransa (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 15,1’i) ve İtalya (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 13,2’si) sırasıyla en güçlü ülkelerken, Malta (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 0,12’si), Lüksemburg (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 0,14’ü) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (AB toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 0,2’si) sırasıyla en güçsüz ülkelerdir. QMV ile karar alınabilmesi için evet oylarının AB üyesi ülkelerin yüzde 55’ini (27 üye ülkeden 15’i) ve AB toplam nüfusunun yüzde 65’ini temsil etmesi gerekmektedir. Buradaki yüzde 65’lik temsil şartı nüfusu fazla olan ülkelere büyük güç sağlamaktadır. Üye ülkelerin nüfus yoğunluklarına göre yasa yapılması veya karar alınması yönteminin öncüsü olarak Likya Birliği karşımıza çıkmaktadır.

5. SONUÇ

M.Ö. 167 tarihinde kurulan konfederal Likya Birliği’nde 23 kent devleti yer almıştır. Patara’daki mecliste bu kent devletlerinden en büyük altısının üçer, orta büyüklükte olanların ikişer ve küçük olanların birer oy hakkı bulunmaktaydı. Bu açıdan, Likya Birliği nitelikli çoğunluk yönteminin öncülüğünü yapmıştır. Ayrıca, meclis, yargıçları ve memurları seçme hakkını elinde tutan güçlü bir konfederal kurumdu. Likya Birliği’nin oluşturduğu konfederal kurumların ABD’nin kurumsal yapısına doğrudan, AB’nin kurumsal yapısına ise dolaylı olarak etki ettiği görülmektedir.

ABD’nin anayasa yapım sürecinde yeni kurulacak mecliste eyaletlerin hangi sayısal ağırlıkta temsilci göndereceklerine yönelik Anayasa Konvansiyonu’ndaki tartışmalarda James Madison, Likya Birliği’nin meclisindeki nitelikli çoğunluk yöntemini örnek gösterip eyaletlerin nüfus oranlarına göre temsil edilmesini savunmuştur. Tartışmalar neticesinde eyaletlerin Kongre’nin Temsilciler Meclisi kanadına eşit temsilci göndermesini savunan ‘New Jersey Planı’na karşı eyaletlerin nüfus oranlarına göre temsilci göndermelerini savunan ‘Connecticut Uzlaşması’ kabul edilmiştir. Madison, burada, eyaletlerin nüfusuna göre temsilci göndermesini savunurken Aydınlanma Dönemi filozoflarından Montesquieu’nun Likya Birliği’nin nitelikli çoğunluk yönteminin işlevselliğini vurgulayıp tarihteki en iyi federal cumhuriyet modeli olarak gösterdiği Kanunların Ruhunu kitabından alıntı yapmıştır. Anayasanın onay sürecinde New Yorkluların ikna edilmesi için Madison, Alexander Hamilton ve John Jay tarafından gazetelerde yazılan makalelerde (Federalist Yazılar) Aydınlanma Dönemi filozoflarının düşüncelerine bolca atıf yapıldığı görülmektedir. Hamilton’ın yazdığı “İç Karışıklıklara ve İsyanlara Karşı Bir Koruyucu Olarak Birliğin Yararları” adlı 9. Makalede, Temsilciler Meclisi’nde eyaletlerin orantısız temsilinin sağlanmasının önemi ve Likya Birliği’nde meclisin yargıçları ve memurları seçme hakkı vurgulanarak federal hükümetin güçlü bir yapıda olması gerektiği, Montesquieu’nun Likya Birliği hakkındaki aynı övgülerinden alıntı yapılarak desteklenmiştir. Yine Hamilton tarafından yazılan “Aynı Konudan Aynı İlkeyle İlişkili Olarak Devam” isimli 16. Makalede, federal hükümetin sadece eyaletler için değil eyaletlerdeki vatandaşlar için de yasa yapan güçlü bir kurum olması gerektiği Likya Birliği’nden alıntıyla vurgulanmıştır. Madison’ın kaleme aldığı “Birliğin Yetkilerinin Eyalet Hükümetleri İçin Yaratacağı Sözde Tehlikeler” adlı 45. makalede, tekrar Likya Birliği meclisinin gücünden yola çıkılarak ABD Anayasası’nın oluşturduğu federal hükümetin daha da güçlü olacağını altı çizilmiştir. Gerek anayasa yapım sürecinde gerekse onay sürecinde, kurucu babaların, Montesquieu’dan yaptığı bu alıntılarının Temsilciler Meclisi’nde orantısız temsiline ve güçlü federal hükümetin kabul edilmesinde önemli bir rol oynaması, Likya Birliği’nin ABD’nin kurumsal yapısına doğrudan etki ettiğini göstermektedir.

Likya Birliği'nin AB'nin kurumsal yapısına dolaylı bir etkisi vardır. AB'nin Olağan Yasama Prosedürü'nde yer alan Konsey'de yasaların yaklaşık olarak yüzde 80'i QMV yöntemi ile yapılmaktadır. Son yapılan değişiklik ile bu yöntemde karar alınabilmesi için Avrupa Komisyonu'ndan gönderilen yasa tasarılarının Konsey'de AB'ye üye ülkelerin yüzde 55'i tarafından onaylanması (27 üye ülkenin 15'i) ve AB'nin toplam nüfusunun yüzde 65'ini temsil etmesi gerekmektedir. Yüzde 65'lik temsil şartının aranması AB'de nüfusu fazla olan Almanya ve Fransa gibi ülkelere önemli bir avantaj sağlarken, Malta, Lüksemburg ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi üyeleri zayıf kılmaktadır. Kuruluşundan günümüze yaşanan genişleme dalgaları neticesinde AB, QMV'de değişiklikler yapmış olmasına rağmen nüfuzu çok olan ülkeler avantajlarını her zaman korumuştur. AB, QMV yöntemini Konsey'de benimsenirken Likya Birliği'ndeki nitelik çoğunluktan esinlendiğine dair herhangi bir bulgu yoktur, ancak nitelikli çoğunluk yönteminin tarihsel öncüsü Likya Birliği'dir. Likya Birliği'nin meclisinde yer alan 23 kent devletinden en büyük altısı üçer, orta büyüklükte olanlar ikişer ve küçük olanlar birer oy hakkına sahip olmuşlardır. Bu çerçevede, tarihsel öncüsü olması itibarıyla Likya Birliği'ndeki nitelikli çoğunluğun AB'nin QMV yöntemini benimsemesinde dolaylı bir etkisi olduğu ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- Americus. (1862). *Thoughts for the Times: Addressed to the Considerate People of the Northern States*, Londra.
- Elliot, J. (1830). *Debates of the Federal Convention*, Cilt: 4, Washington.
- Elliot, J. (1836). The Debates in the Several State Conventions on the Adoption of the Federal Constitution as Recommended by the General Convention at Philadelphia in 1787, *Journal of Federal Convention*, Cilt: 1.
- Hamilton, A, Madison, J., Jay, J. (2021). *Federalist Yazılar*, çev: T. Şirin ve N. U. O., İstanbul, Runik Kitap.
- İşık, F. (2011). *Patara: Lykia Soyunun Başkenti*, İstanbul, Scala Matbaacılık.
- İşkan, H. (2021). Location and History, içinde, H. İşkan & F. Şahin (Eds.), *Patara: Lycia's Gate to the Mediterranean*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kolb, F. (2022). Beylikler Dönemi'nde Likya (M.Ö. 550 – 360), içinde N. Tekdemir, E. Dündar, H. İşkan (Eds.), *Lukka'dan Likya'ya: Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, ss. 34-43.
- Major, A. (2013). *Mithradates*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- Montesquieu. (2015). *The Spirit of the Laws*, Cambridge, Cambridge University Press, 20. Baskı.
- Morris, R. B. (1987). *The Forging of the Union: 1781 – 1789*, New York, Harper & Row.
- Reinach, T. (2001). *Mithridate Eupator, Roi de Pont*, Adamant Media Corporation.
- Schuler, C. (2022). Hellenistik Dönemde Likya ve Likya Birliği (M.Ö. 4 – 1. Yüzyıl), içinde N. Tekdemir, E. Dündar, H. İşkan (Eds.), *Lukka'dan Likya'ya: Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, ss. 44-58.
- Sevinç, K. (2005). Avrupa Birliği'nin Anadolu'daki Kökleri: Likya Birliği, https://www.academia.edu/48829769/Isik_Ulkesi_Likya_Anadoludan_ABye_Bir_Armagan (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024).
- Strabon. (2015). *Geographika*, çev: A. Pekman, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 8. Baskı.

Şirin, T. ve Orcan, N. U. (2021). Sunuş, içinde, Alexander Hamilton, James Madison ve John Jay, *Federalist Yazılar*, çev: T. Şirin ve N. U. O., İstanbul, Runik Kitap.

Tekin, O. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, İletişim Yayınları.

U.S. Embassy and Consulates in Turkey. (2004). Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2024).

Yale Law School. (t.y.). Notes of the Secret Debates of the Federal Convention of 1787, The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/yates.asp (Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2024).

Yates, R. (1839). *Secret Proceedings and Debates of the Convention*, Richmond VA, Wilbur Curtiss.